

Asia: VN/34680/2022

## Lausuntopyyntö Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

### Lausunnonantajan lausunto

#### 1. Kommentit alatyöryhmän 1. Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely sekä rangaistukset ja niiden täytäntöönpano ehdotuksista

-

#### 2. Kommentit alatyöryhmän 2. Siviiliasioiden käsittely, sovittelu ja vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot ehdotuksista

-

#### 3. Kommentit alatyöryhmän 3. Hallinto-oikeudelliset asiat ja erityistuomioistuinasiat ehdotuksista

##### Johdanto

Pirkanmaan hyvinvointialueen näkemys on, että oikeuslaitostyöryhmä toimenpide-ehdotuksissa 66 ja 69 esiin tuodut näkökulmat valituslupajärjestelmän kehittämisestä ja lastensuojelulain mukaisen päätöksentekojärjestelmän kehittämistä ovat perusteltuja avauksia ja on hyvä selvittää erilaisia vaihtoehtoja nykymallille, jossa hallinto-oikeus toimii ensi asteen päätöksentekijänä vastentahtoisia huostaanottoja koskevissa päätöksissä. On lisäksi tärkeää, että nyt oikeuslaitostyöryhmän tekemien ehdotusten liittymät huomioidaan vireillä olevan lastensuojelulain kokonaisuudistuksen valmistelussa ja täytäntöönpanossa.

##### Toimintaympäristö

Pirkanmaan hyvinvointialue on asukasmäärältään Suomen suurin hyvinvointialue. Pirkanmaan hyvinvointialueella asuu yhteensä yli puoli miljoonaa asukasta ja hyvinvointialue toimii 23 kunnan alueella. Asukasmäärältään suurin kaupunki on Tampere.

Pirkanmaan hyvinvointialueella toimii lastensuojelulain (417/2007) 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaisia johtavia viranhaltijoita huostaanottoasioiden päätöksentekijöinä ja hakijoina tällä hetkellä 19 ja ensi vuonna 16 viranhaltijaa. Pirkanmaan hyvinvointialueella tehtiin vuonna 2023 yhteensä 150 huostaanottoa. Vuonna 2024 huostaanottoja oli syyskuun loppuun mennessä tehty 107 ja

sijaishuoltoon sijoitettuna oli syyskuun 2024 lopussa yhteensä 1274 lasta. Huostaanotoista suostumuksen varaisia on arviolta noin 50–60 %.

Hämeenlinnan hallinto-oikeuden vuosikertomuksen 2023 mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiaryhmän keskimääräinen käsittelyaika on 8 kuukautta. Hyvinvointialueen kokemukseen perustavan näkemyksen mukaan vastentahtoisten huostaanottohakemusten käsittelyaika Hämeenlinnan hallinto-oikeudessa on usein lähes tai yli 12 kuukautta.

Pirkanmaan hyvinvointialueella toimii lastensuojelulain 14 § 2 momentin mukainen moniammatillinen lastensuojelun asiantuntijaryhmä. Ryhmä toimii lisäksi lastensuojelulain 72 §:n 2 momentin mukaisena moniammatillisena arvioryhmänä erityisen huolenpidon järjestämistä arvioitaessa. Ryhmä kokoontuu joka toinen keskiviikko kello 8.30–11.00. Ryhmän käsittelyajat on hyödynnetty 100 prosenttisesti ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi joutua odottamaan ryhmän käsittelyaikaa. Erityisen huolenpidon arviot käsitellään kiireellisinä.

#### Lastensuojelun päätöksentekojärjestelmän kehittäminen

Yhtenä vaihtoehtona luonnoksessa on esitetty, että päätöksenteko vastentahtoisissa huostaanotoissa siirtyisi hyvinvointialueen yhteyteen perustettavalle moniammatilliselle toimielimelle. Tätä harkittaessa tulee huomioida seuraavat seikat:

- Mitä tarkoitetaan moniammatillisella ryhmällä eli minkälainen kokoonpano ryhmissä tulisi olla?
- Tekeekö päätöksen huostaanotosta ryhmä vai ryhmän käsittelyn jälkeen viranhaltija?
- Miten toimitaan, jos ryhmä ei ole asiasta yksimielinen?
- Tuleeko moniammatillisen ryhmän kuulla asiakasta/vanhempia ja jos, niin automaattisesti vai ainoastaan asiakkaan pyynnöstä?
- Mikä aikatauluvelvoite ryhmälle asetetaan?
- Miten voidaan varmistua moniammatillisen ryhmän jäsenistön puolueettomuudesta, jos ryhmä koostuu hyvinvointialueen asiakastyötä tekevästä henkilöstä?
- Miten taataan ryhmän taloudellinen riippumattomuus ja työjohdollinen, esihenkilö/alainen riippumattomuus hyvinvointialueen sisäisessä työnjaossa?
- Miten taataan ryhmän jäsenten riippumattomuus perheen ja lasten jatkotyöskentelyn / asiakas- ja potilastyön näkökulmasta?
- Moniammatillisen työryhmän asema oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta
- Ryhmän jäsenten erityisen asiantuntemuksen ja koulutuksen päätöksentekojärjestelmän oikeudellista reunaehdoista turvaaminen
- Riittävä henkilöstöresurssit ja sijaisjärjestelyt

Pirkanmaan hyvinvointialueen arvion mukaan päätöksentekuelimen luontoisen moniammatillisen ryhmän perustamisen taloudelliset vaikutukset olisivat merkittävät. Jos uusi päätöksentekojärjestelmä muodostuu oikeudellisesta, kasvatuksellisesta, sosiaalityön, psykologista ja lääketieteen erityisasiantuntijoista ja vastentahtoisia huostaanottoasioita on käsiteltävä noin 75 vuosittain, on kustannusvaikutus henkilötyövuosissa huomattava ja kansallisesti tulisi varmistaa työryhmien toiminnan edellyttämä rahoitus. Lisäksi henkilöstön saatavuus olisi vaikea turvata. Huomattavaa on, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työ ja johtavan sosiaalityöntekijän työn taloudelliset vaikutukset eivät ehdotetussa uudessa mallissa poistu. Nykyisen käytössä olevan moniammatillisen työryhmän rooli on neuvoa-antava ja ohjaava, ja tähän osallistuvat ammattilaiset toimivat omasta roolistaan lähtökohdin oman organisaation osaajina ja oman työ ohella eli nykyinen ryhmä ei pysty vastaamaan mahdollisen uuden päätöksentekuelimen tarpeisiin.

Pirkanmaan hyvinvointialue ehdottaa, että yhtenä vaihtoehtona selvitetään perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta nykyisen päätöksentekojärjestelmän kehittämistä. Onko ylipäätään tarpeen erottaa vastentahtoisien huostaanottojen päätöksentekoprosessi ei-vastentahtoisien huostaanottojen päätöksentekoprosessista? Lapsen huostaanotto on aina viimesijainen toimipide turvata lapsen tilanne. Asia valmistellaan ja harkitaan samoista lähtökohdista ja samoin kriteerein riippumatta siitä, onko huostaanotto suostumukseen perustuva vai vastentahtoinen. Huostaanoton lopulliset vaikutukset lapsen oikeudelliseen asemaan ovat samat riippumatta siitä, onko päätöksen tehnyt viranhaltija vai hallinto-oikeus. Huostaanoton oikeudellisen arvioinnin vaatavuus ei ole myöskään riippuvainen yksinomaan asianosaisten suostumuksesta tai vastuksesta. Hyvinvointialueen kannalta muutoksella ei olisi merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta on kuitenkin selkeämpää, mikäli vastentahtoisissa tilanteissa päätöksenteko on ulkopuolisella taholla. Useissa maissa sosiaalityöntekijällä/sosiaalitoimella ei ole oikeutta tehdä päätöksiä edes kiireellisissä tai suostumukseen perustuvissa tilanteissa, vaan nämä käsitellään aina oikeuslaitoksessa.

Eri ratkaisumalleja harkittaessa on lisäksi syytä arvioida, voidaanko huostaanotto ja sijaishuoltopaikan valinta eriyttää. Sijaishuoltopaikan valinta on kiinteästi lastensuojelun sosiaalityön ammattilaisten sijaishuollon toteutukseen liittyvää arviointia, johon omat reunaehdonsa tulevat käytettävissä olevista palveluntuottajista. Tässä toimintaympäristössä sijaishuoltopaikan sopivuuden arviointi oikeudellisessa kontekstissa ennen varsinaista päätöksentekoa on usein pinnallista ja toteavaa. On syytä selvittää, onko sijaishuoltopaikan valintaa koskevan päätöksen jälkikäteinen oikeudellinen arviointi muutoksenhakujärjestelmän puitteissa asianosaisten oikeusturvan kannalta riittävä ja tehokas oikeussuojakeino riippumatta itse huostaanottoasian päätöksentekojärjestelmästä.

#### Valitusmenettelyn kehittäminen

Päätöksentekotahon lisäksi selvityksessä on huomioitava asiakkaan asema ja oikeusturva. Vaikka suurin osa viranomaisen tekemistä huostaanottohakemuksista hyväksytään hallinto-oikeudessa, niin vuositasolla on jonkun verran myös hylättyjä hakemuksia tai päätöksiä, jossa huostaanottohakemus itsessään on hyväksytty, mutta lapsi on sijoitettu kotiin.

Pirkanmaan hyvinvointivaltion näkemyksen mukaan hallinto-oikeusprosessin viivytyksettömän käsittelyn turvaamisen hallinto-oikeusprosessin kehittämisen avulla on perusteltua selvittää päätöksentekojärjestelmän uudistamisen yhteydessä. Muun ohella tulisi selvittää suullisen käsittelyn sääntelyn tarkentaminen määräajoilla ja käsittelyn rajaamisella, avustajajärjestelmän kehittäminen esimerkiksi säätämällä hallinto-oikeudelle mahdollisuus määrätä avustaja valtion varoista kaikille asianosaisille sekä osaavan avustajajärjestelmän turvaaminen oikeusapupalkkioiden ajantasaistamisella.

Käsittelyn viivytyksettömyys ja asiakkaan oikeusturvan tarve korostuvat, jos hallinto-oikeuden rooli ensiasteen päätöksentekijänä poistuu. Kuitenkin jo nyt tilanne on hallinto-oikeuden käsittelyajoista johtuen osin täysin kohtuuton lapsen ja perheen oikeusturvan ja sijaishuollon työskentelyn näkökulmasta. Lapsen ja nuoren elämässä yli 12 kuukauden käsittelyaika on kohtuuttoman pitkä. Hallinto-oikeuden päätöksen odottaminen kotona lasta vaarantavissa olosuhteissa tai lähtökohtaisesti 30 vuorokauden kestoiseksi tarkoitetun määräaikaisen kiireellisen sijoituksen nojalla sijoitettuna lähes vuoden, ei ole lapsen oikeudellisen aseman ja edun kannalta kestävää edes nykytilanteessa. Vireillä oleva oikeudellinen prosessi kuormittaa lisäksi osapuolia eikä tue sijaishuollon työskentelyn käynnistymistä ja sitoutumista työskentelyyn.

Muutoksenhakuoikeuden osalta, riippumatta päätöksentekotahosta, Pirkanmaan hyvinvointialue pitää tärkeänä, että huostaanottopäätöksestä, kuten myös muista sijaishuoltoon liittyvistä päätöksistä, on suora muutoksenhakumahdollisuus hallinto-oikeuteen, eikä väliin tarvita hyvinvointialueiden yksilöjaostojen käsittelyä.

Pirkanmaan hyvinvointialueen kannanotto

Nykyinen järjestely, jossa hallinto-oikeudet toimivat vastentahtoisten huostaanottojen ensisijaisena päätöksentekuelimenä, on ollut lastensuojelun näkökulmasta toimiva. Ainoa ongelma nykykäytännössä on hallinto-oikeuden pitkät käsittelyajat.

Vastentahtoisten huostaanottojen ensisijaisen päätöksenteon siirtäminen pois hallinto-oikeuksilta ei todennäköisesti vähennä hallinto-oikeuden työtä, vaan ainoastaan siirtää työtä hakemusten käsittelystä muutoksenhakujen käsittelyyn. Samalla muutos lisää asiakkaiden oikeusavun tarvetta huomattavassa määrin. Muutoksella olisi siten asian kokonaiskustannuksia kasvattava vaikutus. Pirkanmaan hyvinvointialue katsookin, että paras vaihtoehto nykytilanteen parantamiseksi olisi hallinto-oikeuksia resurssien parantaminen.

#### **4. Kommentit alatyöryhmän 4. Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen ehdotuksista**

-

#### **5. Kommentit alatyöryhmän 5. Täytäntöönpano ja Ulosottolaitoksen toiminta ehdotuksista**

-

**6. Kommentit alatyöryhmän 6. Hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasiat ehdotuksista**

-

**7. Muita huomioita Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista**

-

Moksén Heidi  
Pirkanmaan hyvinvointialue - Marina Erhola, hyvinvointialuejohtaja,  
Pirkanmaan hyvinvointialue